

ELIAMEP Briefing Notes

15 / 2012

Απρίλιος 2012

Τα κέντρα κράτησης μεταναστών ανά την Ελλάδα και η σημασία τους

Θάνος Μαρούκης

Δρ. Κοινωνιολογίας, Ερευνητής ELIAMEP

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει, αν και με καθυστέρηση, σημαντικά βήματα τακτοποίησης του καθεστώτος διαμονής πολλών νόμιμα διαμενόντων αλλοδαπών και της κοινωνικοπολιτικής ένταξης τους. Το κομμάτι των παράνομα διαμενόντων μεταναστών και αιτούντων άσυλο που έχουν εισέλθει στην Ελλάδα από το 2005 (χρονιά του τελευταίου προγράμματος νομιμοποίησης) και μετά παρέμεινε ουσιαστικά ανέγγιχτο όλα αυτά τα χρόνια από τις δράσεις παρέμβασης της ελληνικής πολιτείας. Η κοινωνική υποστήριξη (όσον αφορά την στέγαση, την παροχή κάποιου ελάχιστου επιδόματος, την εκμάθηση της γλώσσας και την τακτική πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη) προς τους μη απελάσιμους παράνομους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο ήταν και είναι ουσιαστικά απύσχα στην ελληνική περίπτωση (MDM 2009; NOWHERELAND 2010; FRA 2011) καθιστώντας την επιβίωση και την απαγκίστρωση αυτών των ομάδων από τον κύκλο της φτώχειας ιδιαίτερα δύσκολες.

Το στοίχημα των προηγούμενων κυβερνήσεων ότι χωρίς κανενός είδους υποστήριξη οι μετανάστες και πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν το ελληνικό έδαφος δεν απέδωσε και τα αποτελέσματα της εξαθλίωσης τους είναι εκρηκτικά. Ένα μέρος τους, το πιο ευάλωτο μάλιστα (οικογένειες, ανήλικοι και πρόσφυγες), κολλάει στην Ελλάδα και δεν μπορεί να διαφύγει προς άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς εδώ και χρόνια οι ελληνικές αρχές κλείνουν την πόρτα προς τις εντός και εκτός Σένγκεν χώρες της ΕΕ. Από την άλλη, η μετατροπή της Αθήνας σε μία νέα Κωνσταντινούπολη, σε έναν από τους κεντρικούς διαμετακομιστικούς σταθμούς παράνομης διακίνησης μεταναστών προς την Ευρώπη, όπου τα επίσημα και ανεπίσημα δίκτυα υποστήριξης των μεταναστών όμως λιγοστεύουν δραματικά, πολλαπλασιάζει την ποικιλία των δικτύων οργανωμένου εγκλήματος και τις μορφές εκμετάλλευσης μεταναστών και προσφύγων. Το παράδοξο στην όλη υπόθεση είναι ότι λεφτά υπήρχαν και υπάρχουν για την κοινωνική υποστήριξη των αιτούντων άσυλο τουλάχιστον, εφόσον η Ελλάδα βέβαια παραμένει στην Ευρωζώνη. Η χώρα μας δικαιούταν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων € 17.8 εκατομμύρια για την προγραμματική περίοδο 2008-2013. Ενώ έλαβε €7.1 εκατομμύρια επιπλέον το 2008 και το 2009 ως ξεχωριστή επείγουσα χρηματοδότηση με σκοπό να βελτιώσει την ικανότητα υποδοχής της απέναντι στην μεγάλη εισροή Υπηκόων Τρίτων Χωρών. Ενώ η χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Ένταξη Υπηκόων Τρίτων Χωρών ανέρχεται στα € 20.6 εκατομμύρια για την προγραμματική περίοδο 2007-2013.

Φωτεινή εξαίρεση αυτής της πολιτικής αδράνειας που έδωσε χώρο σε άλλους υπόγειους μηχανισμούς 'δραστηριοποίησης' είναι ο νόμος 3907 που ψηφίστηκε πολύ αργά, στις αρχές του 2011, και περιλαμβάνει μέσα σε άλλα την εγκαθίδρυση ενός νέου διαφανούς συστήματος υποδοχής και επεξεργασίας αιτημάτων ασύλου καθώς και την δημιουργία και στελέχωση κέντρων υποδοχής και υπηρεσιών Ασύλου στην ελληνική επικράτεια. Ο νόμος αυτός σε συνδυασμό με ορισμένες άλλες νομοθετικές παρεμβάσεις στο ζήτημα της στέγασης και κοινωνικής υποστήριξης των αιτούντων άσυλο και των «μη απελάσιμων μεταναστών υπό καθεστώς ανοχής» (αρ. 24, ν.3907/2011)¹ θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως ένα βιώσιμο φίλτρο και δίχτυ ασφαλείας απέναντι στο φάσμα της εξαθλίωσης και της ανέχειας.

¹ Με το άρθρο 24 του νόμου 3907/11 οι «μη απελάσιμοι» θα ανανεώνουν την βεβαίωση διαμονής τους (συγκεκριμένα, αναβολής της απομάκρυνσης τους) ανά 6μηνο και κάθε 6μηνο θα διαπιστώνεται αν εξακολουθεί να είναι αδύνατη η απομάκρυνση τους από τη χώρα. Είναι εξαιρετικά επικίνδυνο για τους ίδιους τους μετανάστες που ζουν σε αυτή την χώρα και τους πρόσφυγες που καταφεύγουν σε αυτήν καθώς και την ελληνική κοινωνία και πολιτεία να μην τηρηθεί η βασική παράμετρος αυτής της διάταξης: η απομάκρυνση στις χώρες προέλευσης όταν αυτή είναι εφικτή και σέβεται τις διεθνείς συνθήκες περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η υπό κρίση ελληνική κοινωνία ήδη παίρνει τον νόμο στα χέρια της, οπλισμένη από ένα πολιτικό σύστημα που επενδύει στην ξενοφοβία.

Τα κέντρα κράτησης μεταναστών ανά την Ελλάδα και η σημασία τους

Ο χαμένος χρόνος όμως είναι αμείλικτος και δεν συγχωρεί για άλλη μια φορά την Ελλάδα. Προτάσεις μακροπρόθεσμης και βιώσιμης μεταναστευτικής πολιτικής δύσκολα βρίσκουν ώτα ακοέντων σε μία κοινωνία και ένα πολιτικό σύστημα που εδώ και δύο χρόνια ζουν με ορίζοντα εξαιρετικά βραχυπρόθεσμο. Τώρα που όλα ‘απέτυχαν’ γιατί απλά δεν γίνανε ποτέ, φαίνεται ότι ξαναγυρνάμε στην γνωστή και δοκιμασμένη συνταγή: σκούπες και κέντρα κράτησης. Ας ξαναγυρίσουμε λοιπόν εκεί, αλλά με διαφορετική οπτική και προοπτική. Και ας ελπίσουμε ότι η κοινωνική και πολιτική κατάσταση στην χώρα μας θα αφήσει τις υπόλοιπες διαδικασίες τακτοποίησης του παράνομου καθεστώτος διαμονής που έχουν πρόσφατα ψηφιστεί να λειτουργήσουν.

Γιατί η άλλη ‘λύση’ που εδώ και τρία περίπου χρόνια προωθείται από συμμορίες, ακροδεξιών ελλήνων και μη, είναι το ανθρωποκυνηγητό και το λιντσάρισμα των Αφρικανών και των Ασιατών που αντικατέστησαν την θέση που είχαν στην ελληνική κοινή γνώμη μέχρι πρότινος οι Αλβανοί ως εκπρόσωποι του εγκλήματος και όλων των δεινών της χώρας μας. Σε μία κοινωνία που έχει αναμφίβολα ανάγκη την αίσθηση σταθερότητας, ασφάλειας και συνοχής και σε μία εποχή όπου πολιτικές και λαϊκιστικές υποσχέσεις (και ελπίζουμε, τα ρουσφέτια) δεν πιάνουν πια τόπο, το ζήτημα της μετανάστευσης είναι από τις λίγες σταθερές που κρατούν την αίγλη τους και μπορούν ακόμα να συσπειρώσουν φανατικούς υποστηρικτές από αντίπαλα στρατόπεδα. Η μετανάστευση από δω και στο εξής θα γίνεται ο ρυθμιστής των πολιτικών αναμετρήσεων καθώς αποτελεί μοναδικό πεδίο σε μια εποχή εξωτερικής πολιτικής επιτήρησης όπου κάποιος θα μπορεί πιο εύκολα να εξεγείρει και να πείσει ότι μπορεί να εξαργυρώσει τις προεκλογικές του υποσχέσεις στο εσωτερικό της χώρας. Ο συναγωνισμός στο επίπεδο του δημόσιου πολιτικού λόγου γύρω από το ποιος θα διατυπώσει την πιο ρηξικέλευθη και ρεαλιστική πρόταση για την διαχείριση του προβλήματος της μετανάστευσης στην χώρα μας είναι έκδηλος στις πρόσφατες ‘προτάσεις’ που ακούγονται για το θέμα: πρόταση Καρατζαφέρη για δικαίωμα οπλοφορίας πολιτών, πρόταση παραλλαγές της οποίας έχουν ακουστεί από τον ΛΑΟΣ και τελευταίως την Χρυσή Αυγή για αξιοποίηση του στρατού και την χρήση ναρκών για την παρεμπόδιση της εισόδου των μεταναστών στα σημεία εισόδου της παράνομης μετανάστευσης στην χώρα μας. Η χορήγηση του δικαιώματος της ελεύθερης οπλοφορίας των πολιτών σε μια περίοδο αύξησης της εγκληματικότητας και της ανομίας συνολικά στην χώρα μας και μεν μπορεί να συνεισφέρει στο να δολοφονηθούν εγκληματίες και αθώοι μετανάστες, θα οδηγήσει δε στην περαιτέρω εξάπλωση φαινομένων ανομίας και εγκληματικών πράξεων. Όσο για το δεύτερο επιχείρημα, πέρα από την διεθνή απομόνωση της Ελλάδας για αφαίρεση ανθρώπινων ζωών και κατάφωρη παραβίαση υπογεγραμμένων διεθνών συνθηκών δεν θα αποφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ενδεικτικό της δυναμικής που αναπτύσσει η παράνομη διακίνηση ανθρώπων στην γειτονική και άλλου γεωπολιτικού επιπέδου (και επομένως κυρώσεων) Τουρκία είναι ότι η ροή συνεχίζεται από τα ιρανοτουρκικά σύνορα παρά τις διαφορετικές μαρτυρίες μεταναστών που εδώ και 10 χρόνια αναφέρουν ότι ο στρατός και/ή η αστυνομία (όταν δεν λαδώνονται) πυροβολούν στο ψαχνό αν αντιληφθούν ότι μετανάστες επιχειρούν να διασχίσουν τα σύνορα (Triandafyllidou & Maroukis 2012).

Όπως και να έχει η κατάσταση, η άσκηση βίας πρέπει να παραμείνει μονοπώλιο ενός σώφρονος κρατικού μηχανισμού. Οι έλληνες πολίτες έχουν υποφέρει αρκετά αντιδικώντας μεταξύ τους και αυτοδικώντας για να αντικαταστήσουν την ανυπαρξία βασικών υποδομών και την επιλεκτική ή μη εφαρμογή των νόμων στην καθημερινότητα τους. Η κοινωνία δεν αντέχει να επωμιστεί το βάρος της κρατικής ευθύνης στο θέμα της ασφάλειας και δεν πρέπει γιατί τότε θα ελπίζουμε πλέον στην οποιαδήποτε μαφία για να διασφαλίζουμε την ασφαλή έξοδο από το κατώφλι του σπιτιού μας.

Υπό αυτό το πλαίσιο ενός εκρηκτικού μίγματος που απειλεί την ανθρώπινη ζωή μεταναστών και ελλήνων, η δημιουργία κέντρων κράτησης είναι ένα μέτρο που πρέπει να εφαρμοστεί². Και μάλιστα άργησε πολύ. Η Ελλάδα είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αποδέκτης χρηματοδότησης από το Ταμείο Εξωτερικών Συνόρων για την περίοδο 2007-2013, από όπου της αναλογούν περισσότερο από 180 εκατομμύρια ευρώ. Ενώ για το ζήτημα των επιστροφών η Ελλάδα δικαιούται 86,5 εκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2008-2013 από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επιστροφών – πριν λίγους μήνες έχει μπει σε λειτουργία η συνεργασία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης για την επιστροφή μεταναστών στις χώρες προέλευσης τους.

² Όσο για επιχειρήματα περί κινδύνου των τοπικών κοινωνιών λόγω των κέντρων κράτησης, μπορεί κανείς να δει τις επιπτώσεις που έχει η ύπαρξη κέντρων κράτησης στον Νομό Έβρου στην τοπική κοινωνία: η συζήτηση του θέματος αυτού έρχεται στην τοπική επικαιρότητα μέσω Αθήνας, όπως δυστυχώς γίνεται με τα περισσότερα θέματα. Οι μετανάστες δεν μένουν εκεί.

Τα κέντρα κράτησης μεταναστών ανά την Ελλάδα και η σημασία τους

Εξαιρετικά σημαντικό είναι όμως να μην μεταφερθεί η απειλή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας από το κέντρο της Αθήνας μέσα στα κέντρα κράτησης. Γιατί τότε γίνεται ο βίος αβίωτος τόσο για τους μετανάστες όσο και για τους αστυνομικούς που έρχονται αντιμέτωποι με το βλέμμα και την απόγνωση τους και επιχειρούν να διαχειριστούν μία μη διαχειρίσιμη κατάσταση κάθε μέρα του χρόνου.

Εξηγούμαι: Πλήθος διεθνών οργανισμών έχουν καταδείξει ότι στα υπάρχοντα κέντρα κράτησης της χώρας μας (Κέντρα Υποδοχής, όπως λέγονται για την ακρίβεια) καταπατούνται βασικές ανθρώπινες ελευθερίες και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια των κρατούμενων μεταναστών. Οι μετανάστες κρατούνται με σκοπό να απελαθούν πίσω στις χώρες από τις οποίες ήλθαν επειδή παραβήκανε τον νόμο περί παράνομης εισόδου στην ελληνική επικράτεια. Το γεγονός ότι η στέρηση της ελευθερίας τους μπορεί να φτάσει μέχρι το 6μηνο ή ακόμη και το έτος επιβάλλει την εδραίωση μιας διαφορετικής αντίληψης για την κράτηση τους η οποία προσιδιάζει περισσότερο στον σωφρονιστικό παρά τον κατασταλτικό, τιμωρητικό χαρακτήρα της λειτουργίας των κέντρων κράτησης. Η μέχρι πρότινος εμπειρία από την έλλειψη στοιχειώδους σεβασμού των δικαιωμάτων των κρατούμενων μεταναστών στον Έβρο και παλαιότερα τις συνθήκες κράτησης στην Παγανή της Λέσβου δείχνει ότι η κατάσταση συνωστισμού στα κέντρα κράτησης υπό συνθήκες αποκλεισμού από επαφές με τον έξω κόσμο, μη προαυλισμού, ανυπαρξίας δραστηριοτήτων ενασχόλησης και ψυχαγωγίας, προβληματικής πρόσβασης σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πληροφόρηση και νομική βοήθεια οδηγεί σε απόγνωση και ψυχολογική εξάντληση τόσο τους κρατούμενους όσο και τους αστυνομικούς που έχουν αναλάβει την φύλαξη τους. Την τελευταία διετία πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν γίνει σημαντικές παρεμβάσεις με την συνδρομή δικηγόρων, ψυχολόγων, γιατρών και μεταφραστών σε κέντρα κράτησης. Η κατάσταση όμως παραμένει δύσκολα διαχειρίσιμη. Μέρος του προβλήματος είναι οι ακατάλληλες υπάρχουσες υποδομές όπου στεγάζονται τα κέντρα κράτησης. Παρακάτω παραθέτω ορισμένες σχετικές προτάσεις που μπορεί να αποβούν χρήσιμες ειδικά την τρέχουσα περίοδο όπου διενεργούνται οι αποφάσεις για τα κτίρια και τις βελτιώσεις σε υποδομές όπου θα στεγαστούν τα νέα κέντρα Υποδοχής.

- Κοινοί χώροι εστίασης και ψυχαγωγίας των κρατούμενων μεταναστών. Μέχρι στιγμής δεν υπάρχει κάτι τέτοιο στα υπάρχοντα κέντρα κράτησης στην χώρα. Η διανομή φαγητού γίνεται μέσα από τα κάγκελα της φυλακής με συνέπεια να παρατηρούνται ακόμη και φαινόμενα μεταπώλησης μερίδων του φαγητού μέσα στα κελιά. Ένας από τους βασικούς λόγους όπου εξηγούνται κρατούμενοι πέραν της αγωνίας και της άγνοιας που έχουν για το που θα καταλήξει η κράτηση τους, είναι το ότι περνάνε όλη τους την ημέρα και νύχτα στοιβαγμένοι σε ένα κελί, πολλές φορές χωρίς να είναι σε επαφή με τους συγγενείς και τις οικογένειες τους που έχουν επίσης συλληφθεί. Η εστίαση τους σε μια κοινή αίθουσα και η δυνατότητα παροχής ψυχαγωγίας που δεν κοστίζει ιδιαίτερα μέσα σε αυτό τον χώρο (π.χ. τηλεόραση, τράπουλες, πινγκ-πονγκ) σε συνδυασμό με τις ακόλουθες παρεμβάσεις μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τις συνθήκες κράτησης και να βοηθήσει εντέλει το σύστημα ασύλου, πρώτης υποδοχής και επιστροφών που υπάρχει στα χαρτιά.
- Χώροι για προαυλισμό των κρατούμενων μεταναστών.
- Χώροι περίθαλψης και χώροι ανάρρωσης.
- Χώροι προσευχής. Η θρησκεία είναι πολύ σημαντική πλευρά της ζωής των πληθυσμών που διέρχονται τα ελληνοτουρκικά σύνορα την τελευταία δεκαετία.

Η αυστηρότητα στην τήρηση του νόμου και η εξάντληση όλων των διαθέσιμων μέσων και του χρόνου για την διερεύνηση του κινδύνου που οι μετανάστες διατρέχουν στις χώρες προέλευσης τους και των δυνατοτήτων επαναπατρισμού τους θα μπουκ στην σφαίρα του εφικτού μόνο αν συνυπάρχουν με την εδραίωση συνθηκών σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στα κέντρα κράτησης. Η συνδρομή τόσο 'σκληρών' όσο και 'μαλακών' μέτρων στις διαδικασίες υποδοχής και κράτησης των μεταναστών είναι εξαιρετικά σημαντική για την αποστολή ενός ισχυρού μηνύματος στις χώρες προέλευσης των μεταναστών: ότι η Ελλάδα δεν θα τους κακομεταχειριστεί στα κέντρα κράτησης αλλά αυτά τα κέντρα είναι πολύ πιθανό να αποτελέσουν τον πρώτο και τον τελευταίο σταθμό τους στην Ευρώπη.

Τα κέντρα κράτησης μεταναστών ανά την Ελλάδα και η σημασία τους

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Τριανταφυλλίδου, Α. & Μαρούκης, Θ. (2012) (υπό δημοσίευση), *Migrant Smuggling: Irregular Migration from Asia and Africa to Europe* (Παράνομη Διακίνηση Μεταναστών από την Ασία και την Αφρική προς την Ευρώπη), *Migration, Minorities and Citizenship Series* (Σειρά: Μετανάστευση, Μειονότητες και Υπηκοότητα), Basingstoke: Palgrave Macmillan (στα αγγλικά)
- FRA (2011), *Migrants in an irregular situation: Access to healthcare in 10 European Union Member States*, FRA: European Union Agency for Fundamental Rights, 2011
- Médecins du Monde, *European survey on undocumented migrants access to health care (2009)*, *Access to healthcare for undocumented migrants in 11 European countries*, available at: www.doctorsoftheworld.org.uk/lib/docs/121111-europeanobservatoryfullreportseptember2009.pdf
- NOWHERELAND (2010), country report for Greece, *Policies on Health Care for Undocumented Migrants in EU27*, available at: www.nowhereland.info/.

Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλ. Σοφίας 49, 10676 Αθήνα | Τηλ. +30 210 7257 110 | Fax +30 210 7257 114 | E-mail eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος..

Learn more about our work - Visit our website at www.eliamep.gr/en and our blog at <http://blogs.eliamep.gr/en>
Should you wish to **unsubscribe** from our mailing list please send a blank message to unsubscribe@eliamep.gr